

C. van Bruchem (red.)

PR No. 3-91

DE INKOMENSONTWIKKELING IN DE AGRARISCHE SECTOR IN 1991

Februari 1992

SIGN: LV 3 - 1991
EX. NO: C (dupl.).
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)
Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek en Statistiek

REFERAAT

DE INKOMENSONTWIKKELING IN DE AGRARISCHE SECTOR IN 1991

Bruchem, C. van (red.)

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1992

Periodieke Rapportage 3-91

ISSN 0921-4119

18 p., tab., bijl.

In deze publikatie wordt een overzicht gegeven van de geraamde ontwikkeling van de productie en de toegevoegde waarde van de gehele agrarische sector in 1991. Voorts wordt nader ingegaan op het verloop van productie en prijzen in de verschillende sectoren.

Landbouw/Inkomens/Productie/Nederland

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
1. KARAKTER EN OPZET VAN DE PUBLIKATIE	7
2. PRODUKTIE EN INKOMEN VAN DE TOTALE LAND- EN TUINBOUW	8
2.1 Produktievolume	8
2.2 Prijsvorming en produktiewaarde	10
2.3 Produktiemiddelen	11
2.4 Toegevoegde waarde en resterend inkomen	13
3. ONTWIKKELINGEN PER SECTOR	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Akkerbouw	15
3.3 Melkveehouderij	16
3.4 Intensieve veehouderij	16
3.5 Glastuinbouw	17
3.6 Overige tuinbouw	17

Woord vooraf

Reeds geruime tijd stelt LEI-DLO - in overleg met het Staf-bureau van het Directoraat-Generaal Landbouw en Voedselvoorziening van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Centraal Planbureau - jaarlijks een raming op van de toegevoegde waarde van de agrarische sector en van het totale inkomen van de agrarische bedrijfshoofden en hun gezinsleden in het afgelopen kalenderjaar.

In deze publikatie wordt een samenvattend overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten van deze raming voor 1991. De uitkomsten worden daarbij ook gezien in het licht van de ontwikkelingen van de afgelopen jaren.

Vanwege capaciteitsproblemen is deze editie beknopter dan die van voorgaande jaren. Vooral de resultaten van de diverse sectoren worden slechts summier besproken, terwijl vrijwel niet meer wordt ingegaan op de uitkomsten van de verschillende bedrijfstypen.

De directeur,

L.C. Zachariasse

Den Haag, februari 1992

1. Karakter en opzet van de publikatie

De bedoeling van deze publikatie is om een globaal beeld te schetsen van de ontwikkeling van produktie, prijzen en inkomen van de totale land- en tuinbouw in 1991. De uitkomsten van de desbetreffende ramingen, die zijn te vinden in hoofdstuk 2, worden geplaatst in het licht van de ontwikkeling in de afgelopen jaren. Deze ramingen worden in eerste instantie gemaakt ten behoeve van Eurostat, het statistisch bureau van de EG. De ramingen worden opgesteld overeenkomstig het systeem van de op EG-niveau geharmoniseerde landbouwrekeningen. Die maken deel uit van het stelsel van Nationale Rekeningen, zoals deze voor Nederland worden opgesteld door het CBS. De gegevens voor de jaren tot en met 1990 zijn dan ook afkomstig van het CBS, de raming voor 1991 van het LEI.

In hoofdstuk 3 wordt summier aandacht besteed aan de inkomensontwikkeling in de verschillende (sub)sectoren van de land- en tuinbouw 1).

-
- 1) Voor uitvoeriger informatie over de uitkomsten van een aantal typen agrarische bedrijven wordt verwezen naar een tweetal, onlangs verschenen LEI-DLO-publikaties, te weten: Boers, A.; Raming van de bedrijfsuitkomsten in 1991 van de glastuinbouw- en champignonbedrijven, *Periodieke Rapportage* 24-91. Dröge, H. en K.J. Poppe; Prognoses van de bedrijfsuitkomsten op akkerbouw- en veehouderijbedrijven in 1991/92, *Periodieke Rapportage* 14-91/92.

2. Productie en inkomen van de totale land- en tuinbouw

2.1 Productievolume

Het areaal akkerbouwgewassen (exclusief groenvoedergewassen) was in 1991 ruim 3% kleiner dan in 1990. Vooral de daling van de oppervlakte granen (-9%), en dan met name van wintertarwe, was daarop van invloed. Een sterke procentuele teruggang (bijna 28%) deed zich eveneens voor bij de peulvruchten en de handelsgewassen, zoals koolzaad. De ongunstige prijsvorming en de braaklegregeling zullen van deze inkrimpingen de belangrijkste oorzaken zijn geweest. Een beperkte areaalsvermindering werd geregistreerd voor de bieten en voor de fabrieksaardappelen. Een kleine uitbreiding was te zien bij de consumptieaardappelen en een relatief sterke bij uien (+8%) en pootaardappelen (+11%).

De vermindering van de oppervlakte akkerbouwgewassen ging gepaard met een toename van het areaal groenvoedergewassen (+5%) en een verdere daling van de oppervlakte grasland.

Het volume van de akkerbouwproductie nam in 1991 af met ongeveer 7% (tabel 2.1). Dat wijst erop dat naast de oppervlakte, ook de opbrengsten per hectare zijn teruggelopen. Vooral bij suikerbieten was dat het geval, waarbij men overigens wel rekening moet houden met het zeer hoge opbrengstpeil van 1990. De hectareopbrengsten van graan waren in doorsnee ongeveer gelijk aan die van 1990, maar die van fabrieksaardappelen flink wat lager. De fysieke opbrengsten van consumptie- en pootaardappelen bleven ongeveer gelijk.

Ondanks een volumegroei van ongeveer 3,5% (tabel 2.1) was de tuinbouw in 1991 niet de meest expansieve sector binnen de land- en tuinbouw zoals meestal het geval is. De fruitteelt gaf een forse teruggang van de productie te zien als gevolg van ernstige vorstschade. De in de tabel aangegeven daling van 16% heeft trouwens betrekking op de verkochte hoeveelheid in het kalenderjaar en omvat behalve appels en peren ook het klein fruit zoals aardbeien. De vorstschade bleef hoofdzakelijk beperkt tot appels, waarvan de nieuwe oogst minder dan de helft van die van 1990 bedroeg. De sterke productiegroei van de boomkwekerij, waarvoor overigens alleen exportstatistieken beschikbaar zijn, kan niet los worden gezien van de omvangrijke uitbreiding van het areaal in de afgelopen jaren. De bloembollenteelt en de bloemisterij blijven voortdurend groeien. Ook in 1991 voerde de potplantensector met een volumegroei van 8 à 9%, daarbij weer de boventoon. De snijbloemenproductie nam met een paar procent toe.

De rundveehouderij gaf in 1991 een sterkere volumegroei te zien dan de tuinbouw, vooral door de forse uitbreiding van de rundvleesproductie. De melkproductie daalde licht onder invloed van de per mei 1991 doorgevoerde quotumkorting. Deze vormde tege-

Tabel 2.1 Bruto-productiewaarde land- en tuinbouw

Productgroep	Waarde in mln. gld.			Index 1991 in % ten opzichte van 1990		
	1989 (v)	1990 (v)	1991 (r)	hoeveelheid (r)	prijs (r)	waarde (r)
Akkerbouw, totaal	3215	3372	3073	93,0	98,0	91,1
W.o.: granen	524	463	420	90,2	100,6	90,7
sardappelen	1365	1530	1486	101,2	96,0	97,2
suikerbieten	912	953	840	84,0	105,0	88,2
uien	143	180	137	102,0	75,0	76,5
Tuinbouw, totaal	11006	11976	13267	103,3	107,2	110,8
W.o.: verse groenten *)	3685	4045	4608	105,5	108,0	113,9
vers fruit	544	697	731	84,0	125,0	105,0
bloemen en planten	4854	5281	5790	102,0	107,5	109,7
bloembollen	840	833	918	103,0	107,0	110,2
boomkweekrijgewassen	639	666	710	110,0	97,0	106,7
Rundveehouderij, totaal **)	11334	10146	10424	103,8	99,0	102,7
W.o.: rundvee (exclusief kalveren)	2256	1995	2233	123,0	91,0	111,9
melk ***)	8805	7839	7838	99,0	101,0	100,0
Intensieve veehouderij, totaal	10782	10366	10356	98,2	101,7	99,9
W.o.: kalveren	1751	1523	1566	106,0	97,0	102,8
varkens	6531	6331	6189	94,0	104,0	97,8
pluimvee	1315	1360	1437	109,0	97,0	105,7
eieren	1185	1152	1163	99,0	102,0	101,0
Totaal-generaal	36630	36142	37410	101,0	102,5	103,5

Bron: 1989 en 1990: CBS; 1991: raming LRI

*) Inclusief champignons; **) Inclusief schapen- en geitenhouderij etc.; ***) Zonder rekening te houden met medeverantwoordelijkheidsheffing(en), superheffing en vergoeding geschorste quota.

lijk één van de oorzaken van de forse toename van de rundvleesproductie: als reactie op de quotumkorting werden er meer koeien geslacht. Daarnaast begint de sterke uitbreiding van de mestveestapel - een verdubbeling sinds 1985 - zijn vruchten af te werpen. De totale productieomvang van de intensieve veehouderij bleef vrijwel ongewijzigd: een duidelijke vermindering in de varkenshouderij ging gepaard met een toenemende produktie van kalfs- en pluimveevlees. Bij dat laatste zullen de zeer gunstige uitkomsten van de afgelopen jaren in deze sector vermoedelijk een rol hebben gespeeld.

Een en ander resulteerde voor 1991 in iets groter produktievolume van de totale land- en tuinbouw (tabel 2.1), nadat zich in de drie voorgaande jaren een produktiegroei had voorgedaan van gemiddeld 3 à 3,5%.

2.2 Prijsvorming en produktiewaarde

De prijzen van de akkerbouwproductie gingen in 1991 iets omhoog ten opzichte van het jaar daarvoor (tabel 2.1). Alleen de uien waren nogal wat goedkoper, terwijl de bieten het enige akkerbouwprodukt waren met een hogere prijs. Dit laatste was geheel een gevolg van het kleinere percentage C-suiker, die tegen wereldmarktprijzen moet worden afgezet. Alle overige factoren die van invloed zijn op de bietenprijs hadden een neerwaarts effect. De prijzen van granen, peulvruchten en handelsgewassen bleven ongeveer gelijk. Zowel consumptie-, poot-, als fabrieksaardappelen werden iets goedkoper. De sterke toename van de pootaardappeloogst werd goed opgevangen door extra afzet naar met name Oost-Europa.

Met als enige belangrijke uitzondering de boomkwekerijproducten, gingen de prijzen van de diverse groepen tuinprodukten omhoog. De groei van de produktie ging kennelijk gepaard met een meer dan evenredige toename van de afzetmogelijkheden. De laatste twee jaar heeft vooral de extra afzet naar de voormalige DDR een gunstig effect op de prijsvorming van Nederlandse tuinbouwprodukten. De forse stijging van de groenteprijzen in 1991 laat zich voor een belangrijk deel daardoor verklaren, hoewel de matige oogst van vollegrondsgroenten in de EG daarbij ook een rol speelde. Bij de genoemde prijsstijging was er weinig verschil tussen glas- en opengroondsgroenten. Een duidelijk verschil was er wel tussen de prijsontwikkeling van de snijbloemen en die van de potplanten: de eerste gaf een stijging te zien van een procent of acht, de laatste van slechts 1 à 2%. Onder invloed van de kleine oogst gingen de fruitprijzen - en dan vooral de appelprijzen - sterk omhoog. Daarbij moet worden bedacht dat de prijsmutatie van 25% (tabel 2.1) betrekking heeft op het kalenderjaar; de prijzen van de nieuwe oogst bedragen althans voor appelen meer dan het dubbele van die in 1990.

In samenhang met het grotere aanbod in de EG ging ook in Nederland de prijs van rundvee, voor het tweede achtereenvolgende jaar, met een procent of tien omlaag. Onder invloed van de nieuwe quotumkorting en meer in het algemeen de gunstiger situatie op de wereldmarkt voor zuivelprodukten kwam de melkprijs in 1991 een procent hoger uit dan in 1990. De varkensprijzen gingen onder invloed van het krappere aanbod eveneens iets omhoog evenals de eierprijzen. Het grotere aanbod van vette kalveren en slachtkuikens ging gepaard met iets lagere prijzen. Een en ander leidde ertoe dat de prijzen in de dierlijke sector in doorsnee weinig veranderden.

De gemiddelde prijs van alle land- en tuinbouwprodukten ging in 1991 met circa 2,5% omhoog. Deze stijging kwam vooral voor rekening van de tuinbouwprodukten en bleef overigens achter bij de inflatie die op een kleine 3,5% uitkwam. In 1990 waren de opbrengstprijzen van de agrarische produkten dooreengenomen met 5 à 6% gedaald ten opzichte van 1989.

De combinatie van volumegroei en hogere prijzen leidde tot een stijging van de totale produktiewaarde met ongeveer 3,5%. De waarde van de tuinbouwproduktie nam veruit het sterkst toe, namelijk met meer dan 10% (tabel 2.1). Het aandeel van deze sector - die in 1990 de grootste van de vier onderscheiden sectoren werd - in de totale agrarische produktiewaarde nam daardoor verder toe. De akkerbouw gaf een sterke daling van de produktiewaarde te zien (-9%), terwijl de beide dierlijke sectoren in dit opzicht slechts beperkte wijzigingen vertoonden.

2.3 Produktiemiddelen

Veevoeder is - met een aandeel van ruim 55% in het totaal - verreweg het belangrijkste van de aangekochte produktiemiddelen. Met het genoemde percentage kwam het aandeel van het veevoeder voor het eerst sinds de jaren vijftig beneden de zestig procent. De stagnatie van de dierlijke produktie in de afgelopen jaren, de relatief sterke expansie van de tuinbouw met de bijbehorende volumegroei van de daarvoor ingezette produktiemiddelen en het achterblijven van de veevoederprijzen, spelen daarbij een rol. In 1991 zetten deze tendensen zich voort (tabel 2.2). De prijs van veevoer ging opnieuw iets omlaag terwijl het volume enigszins afnam. Dat laatste was voornamelijk het resultaat van een verminderd verbruik van varkensvoeder enerzijds en van een gestegen verbruik van slachtpluimveevoeder (vanwege de produktiegroei) en rundveevoeder (vanwege niet optimale ruwvoederproduktie) anderzijds. Ook in 1990 was het veevoeder nogal wat goedkoper geworden, met als gevolg dat de gezamenlijke veehouders in 1991 ruim een miljard gulden minder voor het veevoeder behoeften te betalen dan in 1989.

Zowel het verbruik van kunstmest als van bestrijdingsmiddelen is in 1991 verminderd; voor wat betreft de kunstmest zette de

Tabel 2.2 Raming toegevoegde waarde land- en tuinbouw 1991
(mln. gld.)

	Waarde in mln.gld.			Index 1991 in % t.o.v. 1990		
	1989 (v)	1990 (v)	1991 (r)	hoev. (r)	prijs (r)	waarde (r)
Totale bruto-productie	36630	36142	37410	101,0	102,5	103,5
Aangekochte goederen en diensten	16020	15251	15297	100,5	99,8	100,3
w.o.: veevoeder	9639	8629	8371	99,0	98,0	97,0
energie	1151	1326	1460	108,0	102,0	110,2
kunstmest	782	696	706	95,8	106,0	101,5
Bruto-toegevoegde waarde	20610	20891	22114			105,9
Af: - afschrijvingen	2980	3180	3370			106,0
- produktiegebonden belastingen *)	803	804	841			104,5
- heffingen markt- en prijsbeleid **)	417	206	198			96,1
Bij:- premies markt- en prijsbeleid ***)	266	237	322			136,0
- overige produktie- gebonden subsidies (o.m. rente- subsidies)	248	233	220			94,4
Netto-toegevoegde waarde	16924	17171	18246			106,3

Bron: 1989 en 1990 CBS; 1991 LEI-berekeningen.

*) Onder meer PBO-heffingen, waterschapslasten en zuiveringslasten; **) Medeverantwoordelijkheids- en superheffing op melk en medeverantwoordelijkheidsheffingen op graan; ***) Vergoeding geschorste melkquota, uitbetaling niet bestede gelden opkoopregeling melkquota, braaklegging, vergoeding kleine graantelers, ooi-premies en premies rundvleesproducenten.

trend van de afgelopen jaren zich daarmee voort. Zowel kunstmest als bestrijdingsmiddelen gingen substantieel in prijs omhoog. Bij het eerste produkt spelen vooral marktverhoudingen en energieprijzen een rol, terwijl de bestrijdingsmiddelenfabrikanten zich genoodzaakt zien de sterk stijgende ontwikkelingskosten van nieuwe, milieuvriendelijke middelen in hun afzetprijzen door te berekenen. De land- en tuinbouw verbruikte in 1991 ongeveer 8% meer brandstoffen, vooral door het nogal koele weer in het voorjaar. De gemiddelde prijs van deze brandstoffen ging met een paar procent omhoog. Van de posten materialen en diensten, samen meer dan drie miljard gulden, is verondersteld dat het volume ongeveer even sterk is toegenomen als de produktie en dat de prijzen min of meer in de pas liepen met de algemene inflatie.

Een en ander resulteerde in iets groter volume van het totaal van de aangekochte goederen en diensten en een vrijwel ongewijzigde prijs. In combinatie met het nauwelijks toegenomen produktievolume wijst het eerste op een stagnatie van de produktiviteitsontwikkeling. De verhouding van de opbrengstprijzen en de prijzen van produktiemiddelen lijkt zich daarentegen gunstig te hebben ontwikkeld.

2.4 Toegevoegde waarde en resterend inkomen

De verbeterde prijsverhouding was de belangrijkste oorzaak van de stijging van de bruto-toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw in 1991 met bijna 6% (tabel 2.2). Voor de afschrijvingen is een toename met 6% geraamd en voor de produktiegebonden belastingen van 4,5%. Bij dat laatste moet onder meer worden gedacht aan waterschapslasten, Landbouwschapsheffingen, motorrijtuigbelasting en sinds kort ook mestheffingen. De heffingen in het kader van het landbouwbeleid schommelen nogal; vooral de omvang en het inningstempo van de superheffing op melk zijn daarop van invloed. De directe subsidies en premies uit hoofde van het markt- en prijsbeleid vertonen de neiging om toe te nemen. De sterke stijging in 1991 had overigens meer te maken met administratieve oorzaken: in 1990 werd geen uitbetaling verricht uit de niet bestede gelden van de opkoopregeling van melkquota en in 1991 werd daarvoor een bedrag van bijna 90 miljoen gulden uitbetaald.

Het gevolg van één en ander was een verbetering van de nominale netto-toegevoegde waarde van de agrarische sector in 1991 met ruim 6%. Rekening houdend met een inflatie van 3,5% enerzijds en een vermindering van het totale arbeidsvolume met 0,3% anderzijds resulteert dit in een stijging van de reële toegevoegde waarde per arbeidskracht van ruim 2,5% (tabel 2.3).

De netto-toegevoegde waarde vormt de beloning van de ingezette produktiefactoren maar komt niet volledig ten goede aan de agrarische zelfstandigen en hun gezinnen. Zij moeten uit de toegevoegde waarde eerst hun personeel, hun bank en de verpachters betalen. In totaal ging het in 1991 bij deze zogenaamde betaalde

Tabel 2.3 Ontwikkeling netto-toegevoegde waarde en resterend inkomen

	1985	1986	1987	1988	1989 (v)	1990 (v)	1991 (r)
----- In miljoenen gulden -----							
Netto-toegevoegde waarde (bron: CBS)	13515	14523	13788	14108	16924	17171	18246
Betaalde factor-kosten *) **)	4343	4490	4667	4831	5164	5702	6121
Resterend inkomen **)	9172	10033	9121	9277	11760	11469	12125
----- Indexcijfers, 1984-1986 = 100 -----							
Netto-toegevoegde waarde, reëel, Idem, per arbeidskracht **)	96	103	98	99	117	115	118
Totaal resterend inkomen, reëel, Idem, per bedrijf **)	94	103	94	95	118	112	114
	94	104	96	99	126	121	126

*) Betaald loon, het factorkostenaandeel van het loonwerk, betaalde rente plus betaalde netto-pacht; **) Schatting LEI.

factorkosten om een bedrag van ruim 6,1 miljard gulden, waarvan de betaalde rente en de betaalde loonkosten elk zo'n 2,6 miljard voor hun rekening nemen. Het aan rente betaalde bedrag was in 1991 7 à 8% hoger dan in 1990, vooral als gevolg van hogere rentetarieven. Het totale bedrag aan betaalde loonkosten nam met circa 9% toe. De loonkosten per uur en de uitbreiding van het aantal werknemers droegen daar in ongeveer dezelfde mate aan bij.

Het na aftrek van de betaalde factorkosten resterende inkomen van de agrarische gezinnen kwam in 1991 ruim 5,5% hoger uit. Wederom rekening houdend met de inflatie en tevens met de vermindering van het aantal bedrijven met twee procent, is de koopkracht van de boeren- en tuindersgezinnen in het afgelopen jaar dooreengenomen dus ongeveer 4% verbeterd. Dat was ongeveer genoeg om de teruggang van 1990 goed te maken (tabel 2.3). Ook wanneer men iets verder terugkijkt, blijkt dat de agrarische inkomens de laatste paar jaar duidelijk hoger liggen dan in het midden van de jaren tachtig. Het laatstgenoemde stijgingspercentage steekt ook gunstig af bij de gang van zaken in de andere EG-landen, waar met uitzondering van Griekenland en Italië sprake was van, soms forse, dalingen.

3. Ontwikkelingen per sector

3.1 Inleiding

De gegevens van de inkomensontwikkeling uit het voorgaande hoofdstuk hadden betrekking op de totale land- en tuinbouw. Zoals gebruikelijk waren er in dit opzicht grote verschillen tussen de diverse sectoren. In dit hoofdstuk zal een globaal beeld worden geschetst van deze verschillen. Daarbij worden ook de eerder genoemde LEI-publikaties over de bedrijfsresultaten van akkerbouw- en veehouderijbedrijven, respectievelijk de glastuinbouw- en champignonbedrijven (zie blz. 7) in de beschouwing betrokken. Een complicatie hierbij is dat de bedrijfsresultaten voor akkerbouw en veehouderij betrekking hebben op boekjaren lopend van mei tot mei en dus ook om die reden moeilijk vergelijkbaar zijn met de uitkomsten op kalenderjaarbasis.

3.2 Akkerbouw

De akkerbouwers hadden in 1989/90 een gunstig jaar met voor de grotere bedrijven een kostendekkende exploitatie en een gemiddeld ondernemersinkomen 1) van ongeveer 90.000 gulden en voor de kleinere bedrijven een ondernemersinkomen van ruim 40.000 gulden. De voorlopige cijfers voor het jaar daarop (1990/91) komen uit op een aanmerkelijke teruggang vooral als gevolg van lagere opbrengstprijzen voor met name aardappelen. Het gemiddelde ondernemersinkomen op zowel de grotere als de kleinere bedrijven is toen met 16 à 17.000 gulden gedaald ten opzichte van 1989/90. De prognoses voor 1991/92 wijzen op een voortzetting van deze achteruitgang. Dat was niet zozeer een gevolg van dalende opbrengstprijzen als wel van stijgende kosten en lagere fysieke opbrengsten. Het gemiddelde ondernemersinkomen op de grotere bedrijven zou uitkomen op een kleine 55.000 gulden en op de kleinere op zo'n 17.000 gulden. Dat zijn dus zeer matige resultaten, waarbij de Veenkoloniale akkerbouw nog ongunstig afsteekt. Wanneer men rekening houdt met een beloning voor het kapitaal van de akkerbouwers in de Veenkoloniën zullen zij dooreengenomen in het lopende jaar geen enkele beloning voor hun arbeid ontvangen.

1) Het ondernemersinkomen omvat de beloning voor de arbeid en het vermogen van de ondernemer dus na aftrek van alle door anderen (incl. gezinsleden) aangeleverde kosten.

3.3 Melkveehouderij

De melkveehouderij geeft ongeveer hetzelfde beeld te zien als de akkerbouw. Gunstige resultaten in 1989/90 met ondernemersinkomens in dezelfde orde van grootte als in de akkerbouw en een vrij sterke daling in 1990/91. Deze was vooral het gevolg van de lagere melkprijs en deed het gemiddelde ondernemersinkomen op de grotere gespecialiseerde bedrijven teruglopen tot een kleine 60.000 gulden en op de kleinere tot zo'n 24.000 gulden. Volgens de prognose zet de dalende lijn zich in 1991/92 voort, ondanks de iets hogere opbrengstprijzen. Hogere prijzen voor produktiemiddelen en een teruggang van de bruto-productiviteit vormden de redenen voor de vermindering van de resultaten. Het gemiddelde ondernemersinkomen op de grotere melkveebedrijven zal naar verwachting uitkomen op ruim 50.000 gulden en dat op de kleinere op ongeveer 20.000 gulden. Ook deze uitkomsten kunnen niet anders dan matig worden genoemd.

3.4 Intensieve veehouderij

In 1989/90 werden in de varkenshouderij zeer gunstige resultaten behaald, zowel door de vermeerderaars als door de varkensmesters. Het jaar daarop deed zich voor de vermeerderaars een vrij sterke teruggang voor, vooral als gevolg van lagere opbrengstprijzen, en was de exploitatie niet meer kostendekkend. In de varkensmesterij was er ook sprake van enige achteruitgang maar bleven de resultaten desondanks bevredigend. De prognoses voor het lopende boekjaar (1991/92) wijzen op een omkering van de situatie. Voor de vermeerderaars wordt een duidelijk herstel van de resultaten verwacht en zal de exploitatie naar het zich laat aanzien dooreengenomen ruimschoots kostendekkend zijn. Deze uitkomst wordt grotendeels bepaald door de hogere biggenprijzen. De stijging daarvan was meer dan voldoende om het effect van de hogere voerprijzen te compenseren. De varkensmesters hadden behalve met duurdere voeders dus ook te kampen met hogere biggenprijzen. De gemiddelde arbeidsopbrengst per vleesvarken wordt door dit alles ongeveer gehalveerd en de varkensmesters zien een vrij groot negatief bedrijfsresultaat tegemoet.

De legpluimveesector behaalde in 1990/91 gunstige resultaten en de slachtkuikensector had toen zelfs een topjaar. Vooral de combinatie van iets hogere voederprijzen en gelijkblijvende eierprijzen had tot gevolg dat de voor de eiersector voor 1991/92 verwachte uitkomsten nogal wat lager uitkomen, hoewel dooreengenomen de legpluimveehouderij nog wel min of meer kostendekkend zal zijn. Behalve hogere voederprijzen zorgen in de kuikensector ook de lagere opbrengstprijzen voor een teruggang in de resultaten. Deze lijkt zodanig te zijn dat de gemiddelde kuikensector in 1991/92 in de rode cijfers belandt, zij het in beperkte mate.

3.5 Glastuinbouw

De resultatenontwikkeling binnen de glastuinbouw loopt voor de drie daarbinnen te onderscheiden sectoren enigszins uiteen. Het gemiddelde glasgroentebedrijf behaalde in 1990 al zeer redelijke resultaten, met een juist kostendekkende exploitatie en een ondernemersinkomen van ruim 90.000 gulden. Vooral onder invloed van de gunstige prijsontwikkeling zijn de resultaten in 1991 nog verder verbeterd: voor het gemiddelde ondernemersinkomen is een bedrag van ongeveer 118.000 gulden geraamd.

Op de snijbloemenbedrijven deed zich in 1991, na een tweetal moeilijke jaren, een herstel voor. Ook hier gaf de stijging van de opbrengstprijzen (zie paragraaf 2.2) de doorslag. Voor het gemiddelde ondernemersinkomen is een herstel geraamd van 46.000 gulden in 1990 tot zo'n 70.000 gulden in 1991. Het netto-bedrijfsresultaat bleef in doorsnee echter negatief.

Dat laatste gold volgens de raming ook voor de potplantenbedrijven. De beperkte verbetering van de opbrengstprijzen was daar onvoldoende om de stijging van de kosten te compenseren. Het geraamde ondernemersinkomen daalde daardoor van gemiddeld 115.000 gulden in 1990 tot 99.000 gulden in 1991 en het gemiddelde potplantenbedrijf behaalde voor het eerst sinds 1983 geen positief bedrijfsresultaat.

Een en ander houdt in dat op het gemiddelde glastuinbouwbedrijf in 1991 de opbrengsten gelijk waren aan de kosten en dat het ondernemersinkomen toenam van 75.000 gulden tot 95.000 gulden.

3.6 Overige tuinbouw

Van de overige tuinbouwsectoren is tot dusver alleen voor de champignonteelt een raming voor 1991 gereed. Deze komt neer op een beperkte daling van de resultaten als gevolg van wat lagere opbrengstprijzen en duurdere produktiemiddelen. Ook in 1990 had zich al een teruggang in de resultaten van de champignonbedrijven voorgedaan, overigens na gunstige resultaten in het jaar daarvoor. Het netto-bedrijfsresultaat van de champignonbedrijven was in 1991 in doorsnee vrij sterk negatief; het gemiddelde ondernemersinkomen is geraamd op bijna 53.000 gulden, tegen zo'n 63.000 gulden in 1990.

De vollegrondsgroenten waren in 1991 zo'n 8 à 9% duurder dan in het jaar daarvoor. Dat wijst op een (verdere) verbetering van de uitkomsten in deze sector, die na de ongunstige situatie in 1988 een geleidelijke verbetering te zien geven.

De bedrijfsresultaten in de boomkwekerij geven daarentegen sinds 1986 een voortdurende teruggang te zien. Gelet op de ongunstige prijsvorming in 1991 zal deze zich het afgelopen jaar hebben voortgezet. Aannemelijk is dat het gemiddelde bedrijfsresultaat in de boomkwekerij negatief geweest is.

De fruitteelt maakte in het midden van de jaren tachtig een moeilijke periode door, maar gaf de laatste jaren een duidelijk herstel te zien. Toch was in 1990 nog lang geen kostendekkende exploitatie bereikt. Het is moeilijk aan te geven hoe de resultaten zich in 1991/92 ontwikkelen. Ongetwijfeld zullen de fruitteelers die een appeloogst van een redelijke omvang hebben, gunstige resultaten behalen gelet op de aanzienlijk hogere fruitprijzen.

De bloembollenteelt tenslotte gaf in de jaren 1984-1989 een teruggang van de resultaten te zien. In 1990 kwam daaraan een eind. De hogere prijzen in 1991 (tabel 2.1) wijzen erop dat zich in het lopende boekjaar een herstel kan hebben voorgedaan, hoewel ook de kosten nogal wat zijn toegenomen.